

дження в банківську систему комп'ютерної мережі та інших технічних засобів.

Інформаційна технологія стала промисловим фактором. Сьогодні вона займає позицію, яка прирівнюється до таких факторів, як праця та капітал. Це означає, що той, хто вміє користуватися інформаційною технологією, одержує змогу впливати на економічні процеси, а, відтак, на політику і взагалі на суспільство.

Протягом останнього десятиріччя значно розширилися масштаби протизаконного використання ЕОМ саме при вчиненні економічних злочинів.

Організація інформаційно-технологічних систем на світовому рівні поряд з поліпшенням взаємодії ставить багато проблем. Організовані злочинні формування намагаються проникнути у виробництво програмного забезпечення і впливати на безпеку комп'ютерних мереж. Ці проблеми не можна не враховувати.

Просте управління комп'ютерами та водночас недостатня захищеність комп'ютерних мереж від несанкціонованого доступу стає причиною розкрадання великої кількості коштів шляхом їх електронного переказу за вигадані послуги з міжнародних банків усього світу на поточні рахунки до тих країн, де уряди не особливо турбують себе запитами та іншими формами перевірки. Випадки крадіжок грошей за допомогою комп'ютерної техніки стають такими ж небезпечними злочинами, як викрадення дітей, вимагання, тероризм, торгівля наркотиками.

Головною проблемою у вирішенні глобальної задачі профілактики злочинності у сфері використання ЕОМ є формування в Україні єдиного інформаційно-правового простору, що забезпечує правову інформованість всіх структур суспільства і кожного громадянина окремо. Дана проблема висувається на перший план якісним оновленням суспільства, становленням ринкової економіки, побудовою демократичної правової держави і багатьма іншими чинниками, тому що правова освіченість необхідна, щоб рости в умовах демократії.

Список використаної літератури:

1. Криминология: Учебник / Под. ред. В.Н. Кудрявцева и В.Е. Эминова. – М., 2009.
2. Кузнецова Н.Ф. Проблемы криминологической детерминации. – М., 1984.
3. ВВР. – 1993. – № 1. – Ст. 1.
4. Голубев В.О. Комп'ютерні злочини в банківській діяльності. – Запоріжжя, 1997.
5. Біленчук П.Д., Романюк Б.В., Цимбалюк В.С. та ін. Комп'ютерна злочинність: Навч. посібник. – К., 2002.
6. Пашнев Д.В., Рудик М.В. Особливості виявлення та кримінально-правова кваліфікація злочинів, що посягають на комп'ютерну інформацію з обмеженим доступом // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. – Серия «Юридические науки». – 2009. – Т. 22 (61). – № 1. – С. 229-235.

Надійшла до редакції 11.04.2012

ГУМЕНЮК Ю.С., аспірант
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

УДК 343 (477) + 343.241 (477)

ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА НЕЗАКІНЧЕНИЙ ЗЛОЧИН: ІСТОРИЧНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД

Проаналізовано історичний розвиток регламентації призначення покарання за незакінчений злочин та його прототипів у джерелах права, які діяли на території України починаючи із X ст. по сьогоднішній день.

Ключові слова: незакінчений злочин, замах на злочин, готування до злочину, призначення покарання

Анализируется историческое развитие регламентации назначения наказания за неоконченное преступление и его прототипов в источниках права, которые действовали на территории Украины с X в. по настоящее время.

Ключевые слова: неоконченное преступление, покушение на преступление, подготовка к преступлению, назначение наказания

The article analyzes the historical development of regulation of punishment infliction for an inchoate offense and its prototypes in the sources of law (from the tenth century till the present time).

Keywords: *an inchoate offense, a criminal attempt, a preparation for a crime, infliction of punishment*

При дослідженні правових явищ сучасності для повноти і правильності їх розуміння не можна обійтись без вивчення їх історичного розвитку. Адже те, з чим ми стикаємось у теперішньому, є наслідком того, що мало причину в минулому. З огляду на це важливим для більш ґрунтовного з'ясування сутності законодавчої регламентації призначення покарання за незакінчений злочин та шляхів її подальшого удосконалення є дослідження історичного досвіду означеного питання.

У різних аспектах проблематика призначення покарання за незакінчений злочин в історичній площині порушувалась у працях, зокрема, таких науковців як М. Владимирський-Буданов, А. Герцензон, Ш. Грінгауз, Н. Кузнецова, А. Сітнікова, Г. Назаренко, Т. Непомнящая, А. Решетников, М. Дякур, І. Вакула та ін. Однак окремого цілісного розгляду вказаного питання у вітчизняній кримінально-правовій науці досі не проводилося.

Метою статті є виявлення закономірностей та особливостей становлення і розвитку регламентації призначення покарання за незакінчений злочин на різних історичних етапах вітчизняного кримінального законодавства.

Якщо розглядати питання правового регулювання призначення покарання за незакінчений злочин у традиційній для вітчизняної історично-правової науки хронологічній послідовності, починаючи із часів існування Київської держави, то, безперечно, ми не знайдемо жодної норми, яка б визначала такі поняття, як «призначення покарання» чи «навіть незакінчений злочин», не кажучи вже «про призначення покарання за незакінчений злочин». Такі норми з'явилися досить недавно – у XIX–XX століттях. Однак це зовсім не означає, що до цього періоду не було прототипів вказаних понять, чи, щонайголовніше, аналогів у практикованих суспільних відносинах, регульованих відповідними правовими джерелами. Виходячи саме із таких позицій, ми спробуємо провести історично-правовий огляд питання призначення покарання за незакінчений злочин.

Основними джерелами права в Україні-Русі були: звичаєве право, договори Русі з Візантією, князівське законодавство [1, с. 54]. Однак найголовнішою пам'яткою права Київської Русі була Руська Правда, що зберегла своє значення і в наступні періоди історії й не тільки для українського права [2, с. 23].

У науковій літературі немає єдності думок щодо того, чи був відомий Руській правді прототип поняття незакінченого злочину або стадії вчинення злочину. Так, А. Сітнікова та Г. Назаренко у своїй монографії вказують, що, зокрема історик І. Ісаєв вважав, що у Руській Правді поряд із закінченим злочином виділявся й замах на злочин, тоді як М. Владимирський-Буданов, Л. Пресняков та В. Сергеевич вказували, що Руська Правда знала лише закінчені злочини [3, с. 11]. Питання про змістовне значення норми Руської Правди, яку вказані вчені вважали прикладом закріплення відповідальності за замах на злочин, залишається дискусійним й дотепер. Ідеться про ст. 8 її Короткої редакції: «Якщо ж хто вийме меч, але не вдарить ним, то платить гривну» [4, с. 25].

На нашу думку, слід погодитись з тими авторами, які вказували на існування у розглядуваній нами історичний період кримінальної відповідальності за вчинення діяння, яке у сучасному розумінні теорії кримінального права підпадає під поняття замаху на злочин. Однак слушними видаються і твердження тих науковців, які піддають сумніву, що положення Руської Правди про виймання меча без завдання ним удару варто розглядати як приклад встановлення відповідальності за незакінчений злочин, зокрема, замах.

Видається, що прообраз (прототип) відповідальності за незакінчений злочин слід шукати у нормах Руської Правди, які регулювали відповідальність за заподіяння шкоди за обставин, що є відповідними сучасному розумінню обставин стану необхідної оборони. Так, згідно із ст. 20 Руської Правди її Короткої редакції: «Якщо уб'ють огнищанина при крадіжці [коли він краде] у домі, або коня, або корову, то нехай уб'ють його як собаку» [4, с. 26]. На це звертає увагу й М. Владимирський-Буданов, який зазначає, що замах на майнові злочини взагалі вважали

некараним за древнім законодавством, у тому числі й за Руською Правдою. Однак, зазначає далі автор, це лише непорозуміння, адже злодій, спійманий на місці злочину, тобто такий, який ще не встиг вчинити крадіжку, міг бути вбитий чи спійманий і представлений княжому двору для суду і покарання, безсумнівно рівного покаранню за закінчену крадіжку [5, с. 372]. Аргументом на підтвердження правильності такого висновку, на наше переконання, може слугувати й те, що Руська Правда не містила норми, яка б встановлювала окрему відповідальність, власне тієї особи, яку спіймали при спробі вчинити крадіжку. Це значить, що відповідальність такої особи наставала за тією ж нормою, якою передбачалась відповідальність за закінчену крадіжку. Зважаючи на те, що незакінчений майновий злочин карався на рівні закінченого, то очевидно, що так само мав би каратися замах на злочин, спрямований проти життя чи здоров'я особи.

Таким чином, згідно з ранньофеодальним правом Київської Русі за вчинення незакінченого злочину, а саме замаху на злочин, призначалося таке саме покарання, як і за злочин закінчений.

У наступний період історії, який ознаменувався захопленням українських земель Литвою та Польщею, серед джерел права зустрічається Руська Правда та руське звичаєве право, поступово починає розвиватися законодавча діяльність литовських князів [2, с. 66]. Важливою віхою у розвитку законодавства того періоду був Судебник Казимира 1468 р., у ст. 5 якого зазначалось: «А якщо б злодій у когось щось вкрав, і де вкрадено, там його схопили з лицем...» [6, 49]. Вказана норма свідчить, що на законодавчому рівні проводилось розмежування крадіжки за ступенем повноти заволодіння річчю, що може вважатись прототипом закінченого та незакінченого злочину. Так, С. Ковальова вказує, що литовсько-русське право розрізняло крадіжку, коли злодій був впійманий на місці злочину, коли він встиг заховати вкрадене, скористатися ним. Залежно від обставин крадіжки воно передбачало різну відповідальність [6, с. 59].

Та найбільшого розвитку процес кодифікації литовсько-русського права у XVI ст. набув у трьох Литовських статутах 1529 р., 1566 р. та 1588 р. Норми цих законодавчих актів, на відміну від законодавства попередніх історичних періодів, містили чіткі положення щодо відповідальності за злочин, що за своєю суттю є незакінченим. Однак, як і раніше, за незакінчений злочин призначалось таке ж покарання, як і за злочин закінчений. Так, в арт. 1 Розділу 11 Литовського статуту 1566 р. зазначалося: «Хто бы на чий дом або на господу умысьльне наехал, хотечи его забити. Хто бы на чий дом а господу умыслне наехавши або нашедши, а в том дому кого кольвек ранил або забил, а ото бы на него переведено было слушным доводом; таковой горло тратит, а головщица близким з имения плачена быть мает» [4, с. 63].

У період після проведення національно-визвольної кампанії середини XVII ст., а згодом й входження українських земель до складу різних іноземних держав, на території України діяли різноманітні норми права, що часто суперечили одна одній і були значною мірою застарілими або дублювалися. Все це стало причиною проведення кодифікаційних робіт у другій чверті XVIII ст., найбільш вагомим результатом яких стала підготовка збірника «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. [2, с. 99-100]. Хоч цей документ офіційно й не набув чинності, проте норми його реально діяли та застосовувались судовими установами на практиці. Містились у ньому й норми, які стосувались відповідальності за вчинення замаху на злочин. Так, у п. 3 арт. 1 Гл. 20 Прав зазначалося, що: «Якби такий гвалтівник нікого на смерть не вбив, а тільки поранив з умислом вбити, такого згідно з доказами смертю карати, а помічників його у в'язниці для приговорених до смерті тримати рік і шість місяців, плату за тілесні uszkodження по званню пораненого, і збитки, які сталися при тому нападі, з майна насильника у двократному розмірі» [4, с. 210]. Як можемо переконатися, ця норма містить запозичення із вищезгаданої нами норми Литовського статуту. Однак з аналізу цієї та інших пов'язаних із нею норм Прав простежується тенденція до врахування законодавцем при призначенні покарання факту настання шкоди, характерної для закінченого злочину, і, відповідно, ненастання такої шкоди при замаху. Адже, якщо для самого «гвалтівника» покарання за незакінчений злочин призначалося рівнозначне покаранню за аналогічний закінчений злочин, то вже для його «помічників» покарання різнилися. Один рік і шість місяців тримання в ув'язненні як покарання за «поміч» при незакінченому злочині, не може залишати жодних сумнівів у своїй м'якості, у порівнянні із «...смертю карати, відсіченням голови...» за «поміч» при злочині закінченому (п. 1 арт. 1 Гл. 20 Прав) [4, с. 210].

У 1840 р. на Лівобережну і у 1842 р. на Правобережну Україну поширилося чинне кри-

мінальне право Російської імперії, джерелами якого були 15-й том Зводу законів Російської імперії 1832 р. і введене у дію з 1 травня 1846 р. Уложення про покарання кримінальні та виправні [2, с. 122-123]. Варто зауважити, що Звід законів вперше на законодавчому рівні визначав основні засади призначення покарання, які, по суті, були відповідними правилами вибору міри державного примусу, передбаченої для винної особи. Зокрема, покарання повинно було призначатись по «мірі вини» у розмірі, визначеному законом; покарання більше міри вчиненого не могло бути призначене винній особі; суддям рекомендувалось бути більше милосердними, ніж жорстокими при вирішенні подібного роду питань [6; 7]. Очевидно, що зазначеними засадами суди повинні були керуватися й при призначенні покарання за незакінчений злочин.

Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. [8] містило норми, в яких не лише вперше давалося визначення стадій злочину як то виявлення наміру (ознаки умислу), готування та замаху на злочин, але й вперше в історії передбачалися спеціальні правила призначення покарання за незакінчений злочин, зокрема замах. Виявлення наміру та готування до злочину визнавалися кримінально караними лише у випадках, прямо передбачених законом (ст.ст. 117-118 Уложення).

Призначаючи покарання за незакінчений злочин, суд повинен був керуватися загальною нормою, яка передбачала правила визначення міри покарання за вчинений злочин. Зокрема, ця міра визначалась за ступенем більшого чи меншого умислу у вчиненому злочині, за ступенем більшої чи меншої близькості до вчинення злочину, якщо злочин незакінчений, за ступенем взятої підсудним участі у вчиненому злочині чи у замаху на нього, а також за особливими обставинами, що супроводжували вчинений злочин чи замах на нього, більше чи менше обтяжуючих чи пом'якшуючих вину злочинця (ст. 110 Уложення). З наведених положень можна зробити висновок, що законодавець встановлював чітку залежність між ступенем реалізації злочинного наміру, по суті, стадією злочину (за винятком закінченого замаху на злочин), та призначуваним особі покаранням. Більше того, в частині призначення покарання за незакінчений замах на злочин, ця залежність отримала формалізоване закріплення. Так, відповідно до ст. 120 Уложення, міра покарання за замах на злочин, коли він припинений не за власною волею підсудного, а через інші незалежні від нього обставини, визначається за більшою чи меншою близькістю цього замаху до вчинення злочину, одним чи двома ступенями нижче, ніж за саме вчинення злочину. Саме Уложення не використовує поняття закінченого та незакінченого замаху, але встановлює різні юридичні наслідки за їх вчинення. Згідно із ст. 121 Уложення, за вчинення закінченого замаху призначалось таке ж суворе покарання як і за закінчений злочин.

У зв'язку із проведенням селянської реформи, реформи поліції та деякими змінами каральної політики у 1866 р. було прийнято нову редакцію Уложення про покарання кримінальні і виправні, в результаті чого значну частину незначних проступків з нього було вилучено та, як правило в іншому формулюванні, включено до Статуту про покарання, які накладаються мировими суддями 1864 р. [9, с. 316]. Треба зазначити, що мировий суддя, розглядаючи за цим Статутом справу про вчинення замаху на злочин, мав право зменшити дане покарання наполовину, враховуючи небезпечність замаху [10, с. 312].

У 1885 р. було прийнято ще одну редакцію Уложення. І врешті, у 1903 р. було прийнято нове Кримінальне уложення, з якого, однак лише окремі статті і глави було введено в дію. Цікаво, що Уложення 1903 р. встановлювало кримінальну відповідальність за вчинення замаху лише якщо йшлося про тяжкі злочини або в спеціально обумовлених у законі випадках, причому покарання за замах підлягало пом'якшенню у спеціальному порядку. Тоді як замах на проступки, а також замах з явно непридатними засобами, замах на неіснуючий об'єкт чи явно непридатний об'єкт для вчинення такого роду діяння, яке задумувалось винним, взагалі не визнавалися караними [11, с. 31-32].

У той же час на західноукраїнських землях, які у другій половині XVIII ст. опинилися під владою Австрійської монархії, довгий час продовжували свою дію норми третього Литовського статуту. Однак вже у першій половині XIX ст. на цих територіях поширюється чинність австрійського права. Так, ще у 1797 р. у Східній Галичині почав діяти кримінальний кодекс Й. Зонненфельса, який з 1803 р. із незначними змінами був проголошений чинним у всій Австрії. Цей кодекс у 1852 р. було переглянуто та викладено в новій редакції, і діяв він у Галичині аж до прийняття у 1932 р. польського Кодексу Карного [2, с. 140-143]. Австрійський кримінальний ко-

декс 1852 р. чітко розмежував закінчений та незакінчений злочин. І хоч покарання за замах на злочин передбачалось таке ж, як і за закінчений злочин (§. 9), проте при призначенні покарання за замах на злочин суд повинен був враховувати як обставину, що пом'якшує покарання, характер незакінченого злочину, а саме близькість реалізації злочинного наміру особи (п. а §. 47) [12].

Польський Кодекс Карний 1932 р., за загальним правилом, також не передбачав обов'язкового пом'якшення покарання за вчинення замаху на злочин. Відповідно до § 1 арт. 24 цього Кодексу, призначення покарання за замах на злочин відбувалося у межах, що були передбачені для відповідного закінченого злочину. Однак Кодекс містив окрему вказівку, що у випадку, коли мав місце замах з непридатними засобами, то суд може застосувати виняткове пом'якшення покарання (§ 2 арт. 24). Окрім того, при призначенні покарання за незакінчений злочин суд повинен був керуватися й загальними засадами призначення покарання. Зокрема, при призначенні покарання суд мав виходити із власного розсуду, звертаючи увагу перш за все на причини і спосіб вчинення злочину винним та його ставлення до потерпілого, на ступінь розвитку умислу і характеристику особи винного, на його спосіб життя до і після вчинення злочину (арт. 54) [13, с. 1155-1157]. Відтак, законодавцем загалом були передбачені умови для призначення більш м'якшого покарання за незакінчений злочин у порівнянні із закінченим (щоправда, за рівності всіх інших умов).

Післяреволюційне російське законодавство на зорі радянської доби, яке фактично поширювало свою дію й на територію України, внесло свої коригування у питання караності незакінченого злочину та призначення покарання за його вчинення. У прийнятих у 1919 р. Керівних началах з кримінального права РРФСР вже містилися норми, в яких подавалось визначення готування до злочину та замаху на злочин як стадій попередньої злочинної діяльності. Згідно із ст. 20 Керівних начал, стадія здійснення наміру вчиненого злочину сама по собі не впливала на міру репресії, яка визначалася ступенем небезпечності злочинця. Відтак, з цієї норми випливало, що для правового регулювання призначення покарання за незакінченим злочин виділення цих стадій як таких, не мало жодного правового значення, що й піддавалося критиці з боку науковців [9, с. 441; 14, с. 170]. Однак насправді все було не так однозначно. Річ у тім, що у ст. 11 Керівних начал передбачались загальні правила призначення покарання, відповідно до яких при визначенні покарання суд мав оцінювати ступінь і характер суспільної небезпеки особи злочинця та реалізованого ним протиправного діяння [7, с. 8; 14, с. 175]. Очевидно, що стадії готування до злочину чи замаху на злочин об'єктивно могли визнаватись судом такими, які свідчили про меншу суспільну небезпечність вчиненого незакінченого злочину. Проте в окремих випадках суворість караності незакінченого злочину дійсно нічим не поступалась суворості караності злочину закінченого. Так, у постанові «Про відповідальність за умисне руйнування залізничних споруд» 1919 р., зокрема зазначалось, що для присікання частих випадків умисного руйнування залізничних споруд чи замаху на такі, пійманих на місці злочину розстрілювати у порядку безпосередньої розправи [14, с. 191].

У 1922 р. було прийнято Кримінальний кодекс РРФСР – перший радянський кримінальний кодекс, який одразу ж поширив свою дію і на територію України, а невдовзі був покладений і в основу першого Кримінального кодексу УРСР 1922 р. [14, с. 297]. Кодекс 1922 р. зберіг поняття «готування до злочину» та «замах на злочин», проте змінив підхід у питаннях їхньої караності. Зокрема, відповідальність за готування до злочину наставала лише у випадку, якщо діяння, в якому виражалось це готування, саме по собі визнавалось караним діянням (ст. 12) [3, с. 26]. Замах на злочин карався як закінчений злочин, але відсутність або малозначність шкідливих наслідків замаху могли бути прийняті судом до уваги при визначенні міри покарання (ст. 14) [15, с. 217].

Наступним етапом розвитку радянського кримінального законодавства загалом та кримінального законодавства Української РСР зокрема стає прийняття Основних начал кримінального законодавства Союзу РСР та союзних республік від 31 жовтня 1924 р. А вже у 1927 р. на основі Основних начал було прийнято новий Кримінальний кодекс УРСР.

Так, у ст. 11 Основних начал законодавець, попередньо відмовившись від визначення самих понять готування до злочину та замаху на злочин, встановлював, що: «Якщо початий злочин не був доведений до кінця, тобто якщо злочинний результат з яких-небудь причин не настав, то суд при виборі заходів соціального захисту (*такий термін став використовуватись*

замість терміна «покарання». – Ю.Г.), визначених кримінальним законом за цей вид злочину, керується ступенем здійснення злочинного наміру». Таким чином, фактично готування до злочину та замах на злочин визнавались рівнокараними, як одне щодо одного, так і порівняно із закінченим злочином, що, безумовно, було кроком назад порівняно із Кодексом 1922 р.

Кримінальний кодекс УРСР 1927 р., який хоч і містив визначення готування і замаху на злочин, встановлював їх караність (статті 16-18), та в основному відтворював положення Основних начал 1924 р. Причому до 1928 р. внаслідок дещо відмінного тлумачення українським законодавцем загальносоюзного кримінально-правового поняття «початий, але не доведений до кінця злочин» у КК УРСР готування до злочину не визнавалося кримінально каранним діянням [14, с. 339].

Традицію формально рівної караності незакінченого та закінченого злочинів було збережено і в Основах кримінального законодавства СРСР і союзних республік від 25 грудня 1958 року. Норма ст. 15 Основ, яка регламентувала призначення покарання за готування до злочину і за замах на злочин, у незміненому вигляді була відтворена у ст. 17 нового Кримінального кодексу УРСР 1960 р. Згідно із зазначеними статтями, покарання за готування до злочину і замах на злочин призначалося за законом, який передбачав відповідальність за даний злочин. Однак у порівнянні з попереднім кримінальним законодавством, яке зобов'язувало при призначенні покарання враховувати ступінь здійснення злочинного наміру, у КК УРСР 1960 р. окрім цього містилась указівка на врахування характеру і ступеня суспільної небезпечності дій, вчинених винним, а також причин, через які злочин не було доведено до кінця.

Поза всяким сумнівом, вищенаведені зміни у правилах призначення покарання за незакінчений злочин (хоч сам Кодекс 1960 р. ще такого терміна не використовував) в цілому були поступальними, адже дозволяли індивідуалізувати покарання, до прикладу, у випадках вчинення замаху з непридатними засобами чи замаху на непридатний об'єкт. Однак критичного ставлення, як видається, заслуговувало положення щодо врахування судом, при призначенні покарання за готування і замах на злочин характеру і ступеня суспільної небезпечності дій (варто зауважити, що при готуванні самі лише дії, як правило, взагалі не становлять суспільної небезпеки). Зазначене положення видається недоречним та зайвим, з огляду ще й на те, що Основи 1958 р., а відповідно, й КК УРСР 1960 р., які вперше закріпили норму про загальні засади (начала) призначення покарання, однією із таких засад визначали врахування судом характеру і ступеня суспільної небезпечності вчиненого злочину. Окрім того, так і залишились нерозв'язаними питання відмінності у призначенні покарання між готуванням до злочину і замахом на злочин, між закінченим та незакінченим замахом (на законодавчому рівні такий поділ замаху на види взагалі не проводився), врешті між незакінченим та закінченим злочином.

Багато з цих питань знайшли початок свого вирішення у прийнятому у 2001 р. чинному Кримінальному кодексі України, хоч в основних аспектах регламентації призначення покарання за незакінчений злочин ним було перейнято положення кримінального законодавства попереднього періоду. Зокрема, дещо зміщуючи акценти, КК України 2001 р. закріплює положення про настання кримінальної відповідальності (а не про призначення покарання, як це мало місце у КК 1960 р.) за вчинення незакінченого злочину за тією ж нормою, яка передбачає відповідальність за закінчений злочин. Серед «призабутих» новел цього Кодексу стало виключення кримінальної відповідальності за готування до злочину невеликої тяжкості, чим фактично законодавцем було визнано, що суспільна небезпека відповідного злочину і діяння зі створення умов для його вчинення є якісно відмінними категоріями. Очевидно, що такий підхід повинен отримати свій подальший розвиток, і не лише у нормах про призначення покарання.

Значним кроком з удосконалення чинної регламентації призначення покарання за незакінчений злочин, стало внесення змін до ст. 68 КК України Законом № 270-VI від 15.04.2008 р., внаслідок чого було закріплено правила зниження верхньої межі санкції при призначенні покарання за незакінчений злочин. Причому законодавець, передбачивши різну міру зниження верхньої межі санкції при призначенні покарання для готування до злочину та замаху на злочин, визнав об'єктивно існуючу відмінність між ними за ступенем своєї суспільної небезпеки. Видається, що такого ж підходу потребує й вирішення питання караності незакінченого та закінченого замаху на злочин.

Підбиваючи підсумки нашого дослідження, можемо зазначити, що впродовж усіх етапів ро-

звітку вітчизняного кримінального законодавства, у ньому знаходило своє відображення питання караності та правового регулювання призначення покарання за незакінчений злочин. Уже з самого початку визначальною рисою поступу цього регулювання постала проблема співвідношення караності закінченого та незакінченого злочину, а в подальшому й видів останнього.

Якщо для джерел права, що діяли до XIX ст., характерним було встановлення рівносуроворі караності закінченого та незакінченого злочину, то вже у законодавчих актах XIX ст., при збереженні формальної рівності цієї караності, з'являється вказівка на врахування критеріїв, на підставі яких суд міг або був зобов'язаний індивідуалізувати покарання (шляхом пом'якшення) за незакінчений злочин. Окрім того, поступово набув окремого значення при призначенні покарання поділ незакінченого злочину на види.

Ще більш виразніша ідея відмінності у підходах до караності та правил призначення покарання за незакінчений злочин порівняно із закінченим виявилась у радянський період, проходячи «червоною ниткою» крізь еволюцію тогочасного кримінального законодавства. Втім, далі, ніж вироблення та вдосконалення критеріїв для індивідуалізації покарання за готування до злочину чи за замах на злочин, справу так і не було зрушено. Таке зрушення відбулось лише із прийняттям КК України 2001 р., у якому вказана відмінність у багатьох аспектах отримала формалізоване закріплення.

Означений аналіз історичного розвитку правової регламентації призначення покарання за незакінчений злочин – від рівносуроворості до різносуроворості караності закінченого та незакінченого злочину, а також безпосередньо його видів, свідчить про потребу подальшого її поглиблення та удосконалення у цьому напрямку. І відбуватися це повинно на основі виважених та ґрунтовних теоретичних напрацювань, а також досвіду правозастосовної практики, виходячи насамперед із особливостей правової природи незакінченого злочину.

Список використаної літератури:

1. Музыченко П.П. История государства и права Украины: Учеб. пособие. – 6-е изд., испр. и доп. – К., 2008.
2. Кульчицкий В.С., Тищик Б.Й. История державы и права Украины: Навч. посібник. – К., 2001.
3. Назаренко Г.В., Ситникова А.И. Неоконченное преступление и его виды: Монография. – М., 2003.
4. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. посіб. / Упоряд.: А.С. Чайковський (кер.), О.Л. Копиленко, В.М. Кривоніс та ін. – К., 2003.
5. Владимирский-Буданов М.Ф. Обзор истории русского права. – М., 2005.
6. Ковальова С.Г. Судебник Великого князя Казимира Ягайловича 1468 року: Монография. – Миколаїв, 2009.
7. Авдеев В.А. Назначение наказания в российском уголовном праве: Учеб. пособие. – Иркутск, 2007.
8. Уложение о наказаниях уголовныхъ и исправительныхъ. – Санктпетербургъ, 1845.
9. Непомнящая Т.В. Назначение уголовного наказания: теория, практика, перспективы. – СПб., 2006
10. Вакула І. Стадії вчинення злочину: історично-правовий аспект // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2011. – Вип. 53. – С. 314-321.
11. Есиповъ В.В. Уголовное уложение 1903 года, его характеръ и содержание. – Варшава, 1903.
12. Кримінальний кодекс Австрії 1852 р. / Strafgesetz 1852 (Österreich) / [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://de.wikisource.org/wiki/Strafgesetz_1852_\(Österreich\)](http://de.wikisource.org/wiki/Strafgesetz_1852_(Österreich)).
13. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny // Dziennik Ustaw – rok 1932, nr 60, poz. 571 z dnia 1932-07-15.
14. История советского уголовного права / Герцензон А.А., Грингауз Ш.С., Дурманов Н.Д. и др. – М., 1948.
15. Кузнецова Н.Ф. Избранные труды / Предисл. Акад. В.Н. Кудрявцева. – СПб., 2003.

Надійшла до редакції 04.04.2012

